

PREZENT TRECUT,
TRECUT PREZENT

Opera lui Eugène Ionesco:

Scrieri în limba română: *Elegii pentru ființe mici* (versuri, 1931), *Nu* (critică literară, 1934), *Englezește fără profesor* (piesă de teatru, 1943), *Război cu toată lumea* (publicistică, 1992).

Scrieri în limba franceză:

Teatru: *La Cantatrice chauve*, *La Leçon*, *Les Salutations*, *Jacques ou la Soumission*, *L'Avenir est dans les œufs*, *Les Chaises*, *Le Maître*, *Le Salon de l'automobile*, *Victimes du devoir*, *La Jeune fille à marier*, *Amédée ou comment s'en débarrasser*, *Le Nouveau locataire*, *Scène à quatre*, *Le Tableau*, *L'Impromptu de l'Alma*, *Tueur sans gages*, *Rhinocéros*, *Délire à deux*, *Le Piéton de l'air*, *Le Roi se meurt*, *La Soif et la Faim*, *La Lacune*, *Exercices de conversation et de diction françaises pour étudiants Américains*, *Jeux de massacre*, *Macbett*, *Ce formidable bordell*, *L'Homme aux valises*, *Voyages chez les morts*, *La Nièce-épouse*, *Le Vicomte*, *Le Rhume onirique*, *Les connaissez-vous?*, *Maximilien Kolbe*.

Proză: *La Photo du Colonel* (nuvele, 1962), *Le Solitaire* (roman, 1973).

Eseuri și memorialistică: *Notes et contre-notes* (1962), *Journal en miettes* (1967), *Présent passé, passé présent* (1968), *Antidotes* (1977), *Un homme en question* (1979), *Entre la vie et le rêve. Entretiens avec Claude Bonnefoy* (1987), *La Quête intermittente* (1987).

Volume de desene: *Découvertes* (1969), *Le Noir et le Blanc* (1981)

EUGÈNE IONESCO

PREZENT TRECUȚ, TRECUȚ PREZENT

Traducere din franceză de
SIMONA CIOCULESCU

Ediția a II-a, revăzută

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Caut în amintire primele imagini ale tatei.

Văd culori întunecate. Cred că aveam doi ani. Sunt în tren. Mama e lângă mine. Are un coc mare. Tata se află în fața mea, lângă fereastră. Nu-i văd chipul, îi văd umerii, îi văd haina.

Deodată, tunelul.

Țip.

*

Într-o zi, pe când fica mea avea doi ani – locuiam în rue Claude-Terrasse – am străbătut lungul coridor al casei până la capăt ca să ajungem în camera Réginei, care era bolnavă și pe care fica mea o iubea mult. Régine era în pat. O țineam pe fica mea în brațe. Îi vorbim Réginei, care era culcată, din cadrul ușii. Îi urăm somn ușor. Apoi, înainte de a pleca, sting lumina. Régine, împreună cu camera, dispare în întuneric. Fiica mea începe să urle terorizată, ca și cum Régine, patul, mobilele camerei s-ar fi prăvălit în neant.

*

Fără îndoială, la scurt timp după scena din tren: cred că pot localiza amintirea la Paris, sau într-un cartier periferic apropiat, mai probabil într-un cartier periferic apropiat.

Era o noapte de vară. Un cer plin de stele.

El, care era înalt, merge ținându-mă în brațe. În jurul nostru mai multe persoane. Tatăl meu le vorbește. Mama e și ea prezentă, știu asta, dar n-o văd. În amintire nu văd nici figura lui. Privesc pe deasupra umărului său. Mergem mult timp, așa mi se pare, mult timp, trecem de-a lungul unui gard.

Cerul plin de stele.

*

O cameră întunecată. Lanterna magică. Cineva (tata sau mama) mă așază singur pe un mic taburet, mai aproape de ecran. În spatele meu, oameni mari. Stăpânul casei, un domn cu o barbă mare, neagră, schimbă imaginile. Sunt oare și alți copii mici lângă mine, pe alte taburete? Mi se pare că da. Văd foarte bine una din imaginile proiectate: un băiețel e așezat la o masă pe care se află o pisică mare, cu coada în sus și cu tot părul zbârlit. Se scoate imaginea. Țip: „Mai vreau!...“ O anumită uimire în jurul meu. Să fi fost primul cuvânt pe care-l pronunțam?

*

Multă lumină, multe culori. O dimineață de vară. Mă aflu la piață cu tata. Mult verde, fără îndoială salatele, prazul. Nici acum nu-i văd chipul, sunt foarte mic. Merg alături de el. E foarte înalt. Poartă haine închise la culoare. Nu știu dacă-mi amintesc de o piață acoperită ori pe jumătate acoperită, sau dacă mi-o imaginez doar.

Lumina e intensă și în același timp atenuată de ceva care seamănă cu un grilaj. Dar poate că e filtrată de frunzele arborilor. Îi pun întrebări în legătură cu câțiva oameni

foarte înalți, îmbrăcați cu bluze verzi, care mă impresionează mult. Îi arăt cu degetul.

Bineînțeles, mi se par toți așa de mari pentru că sunt foarte mic. Pentru că sunt foarte mic nu văd decât pantaloni și pulpane de haine.

O femeie foarte grasă se află lângă un cărucior încărcat cu salate și legume: oare mi-o amintesc sau doar mi-o imaginez? Cred mai degrabă că e într-adevăr o amintire.

Apoi, iarăși el mă ține în brațe, la piață. Trecem tot prin locuri pline de umbră și lumină. Cu siguranță că ridic ochii: într-adevăr, mi-amintesc de multe frunze verzi. Și mereu această lumină, pe care umbra o scoate în evidență, pe care umbra se odihnește, această lumină, această umbră, această răcoare, această căldură; arăt mereu cu degetul, întreb, el îmi explică tot timpul.

Nu-mi amintesc sunetul vocii lui. Nu, nu-l aud. Dar de data asta, îi văd fața, un umăr. Evident, mă ține în brațe, sunt la înălțimea feței tatălui meu. Poartă o pălărie melon.

Întâmplarea trebuie să fi avut loc la Alfort, sau la Maisons-Alfort.

Maisons-Alfort, în urmă cu...

*

Să fi fost aceeași zi, spre prânz? Suntem acasă. Obloanele sunt lăsate, înăuntru e răcoare. O masă pătrată, fața de masă albă. E aceeași lumină și e aceeași umbră ca în imaginea precedentă. Și tot ca adineauri, e aceeași căldură, e aceeași răcoare. Asta mă face să mă gândesc că trebuie să fie aceeași zi. Jaluzelele care filtrează lumina.

O încăpere cu pereții albi.

*

Aceeași casă. Aveam trei, patru ani? Suntem împreună cu tata. Cu noi e și mama. E veselă. Surioara mea și cu mine alergăm goi prin casă. Apartamentul avea probabil două camere; alergăm goi dintr-una într-alta. Ușa între cele două camere, între cele două ferestre.

El și mama sunt încă la masă. Desertul. Cireșe.

Sora mea are cercei din cireșe. Mi se pun și mie. Mi se pare că stau în genunchi lângă sora mea, care șade pe un scaun foarte mic. Mi-am mâncat toată porția de cireșe. Jucându-se, sora mea îmi dă cireșe: una, încă una; mama, tânără, cu ochii negri, ochii îi râd, râde cu noi.

Pe el îl zăresc într-o parte, sau mi se pare că e acolo, îl simt, asemenea unei umbre înalte. Ne privește jucându-ne pe amândoi. Ne simțim încurajați în jocul nostru. Jucăm jocul altfel, pentru ei. Exagerăm puțin.

O zi calmă, o zi fericită. Cu toții suntem voioși.

*

E o altă casă. Ne mutăm des. Pe atunci era ușor. Înainte sau după Alfort? Era locuința din rue Madame, în apropiere de rue de Sèvres. Casa există încă. Urcând pe rue de Sèvres este, cred, a doua sau a treia pe stânga. O recunosc foarte bine. O curte mare, pavată. Eram trimis să mă joc în această curte. Imediat, la stânga, scara întunecoasă, îngustă. Îmi amintesc de mutarea noastră. Dulpuri cărate care ocupau scara. Mă lăsaseră în curte tocmai ca să nu stau în picioarele celor mari, ca să nu-i încurc. Foarte întunecoasă era casa asta; foarte cenușiu, foarte murdar, apartamentul. Tot două camere, antreul, una din camere la dreapta, cealaltă la stânga, în fața ușă către bucatărie? Toaletă? Baie? Baie-bucătărie-toaletă?

Mă găsesc în camera din stânga. Mă așază pe un mic taburet; mă ridică cu taburetul, sau poate e un scaun, și mă pune pe masă, cocoțat pe scaun, cocoțat pe masă.

Am impresia că mă aflu la o înălțime amețitoare. Mama și sora mea lipsesc. Nu e decât tata și cu mine. O lumină cenușie în casă. Da, e mai degrabă întunecos, colțuri de umbră, pereți, mobile aproape toate negre suprapuse pe această imagine mentală.

Lucru curios, amintirile se întunecă asemenea tablourilor!

Totuși, era cu siguranță întuneric în cameră, să fi fost o zi de toamnă? Fereastra dădea oare spre curtea imobilului care mai există, ca și curtea lui interioară, și pe lângă care trec din când în când?

Sau poate că fereastra dădea spre un punct cardinal puțin favorabil luminii de dimineață!

Fiindcă trebuie să fie dimineață.

El e lângă fereastră, mai degrabă în stânga mea, are indispensabili lungi și e deja încălțat cu pantofi negri. Poartă jartiere. Ține în mână un brici enorm.

Se rade în fața oglinzii, apoi se deplasează: se îndreaptă desigur către chiuvetă, ca să curețe lama briciului.

Discutam. Îi pun întrebări întruna. Aș vrea așa de mult să-mi amintesc aceste întrebări! Răspunde, explică.

Nu-mi amintesc sunetul vocii lui, n-o mai aud. Nu vorbim oare despre băiețășii cu care mă joc?

*

Mă dor doi dinți. Se strică: un canin și un molar, penibilă senzație. Privesc în oglindă: încep să se carieze, e sigur, tristețe.

Sentimentul că încep să mă descompun. Asta mai lipsea. Trebuie să găsesc bani pentru dentist. Trebuie să împiedic cariile să avanseze. Se duce un dinte, apoi altul. O meșă de păr, apoi alta. Pe urmă o unghie, o falangă, un deget, mâna... Încetul cu încetul, încetul cu încetul plecăm, ne desfacem, ne topim. Ce rămâne se strânge cu fărașul și se aruncă la gunoi. O să vină cineva să ne strângă, să ne reunească?

*

Mi se pare, mi se pare că încetul cu încetul, lent, imaginile satului și ale morii pier, sau, mai degrabă, sunt din ce în ce mai palide, mai ofilite, se usucă precum frunzele toamna.

*

Ce greu e să-ți ierți dușmanii. Cum să nu-i detești? Cu toate astea, răzbunarea nu potolește, nici nu compensează, la ce-ar servi ea odată ce răul e făcut? Răul rămâne, trebuie să trăiești cu el.

*

Poate că, în ultimul moment, când totul ne va părea pierdut, vom evada, ne vom înălța, vom învinge.

*

Îl întrezăresc, cu mânecile suflecate, gata s-o frece cu o perie pe sora mea.

Sora mea e în cada de metal, în apa cenușie.

*

Casa cealaltă. Cea de la Alfort sau de la Maisons-Alfort. Pe jos, lângă peretele de culoare galben-deschis, pe o pătură, fratele meu cel mic Mircea, mort de meningită la

vârsta de optsprezece luni. E cald, fiindcă n-are pe el decât o cămășuță: e singura amintire, atât de vagă, pe care o păstrez despre el.

Mircea e înconjurat de jucăriile lui sau de alte obiecte.

Dacă-mi amintesc bine, camera e goală sau abia mobilată. Cât să fi avut oare fratele meu? Un an sau cincisprezece luni, fiindcă stătea așezat.

Toți patru ne jucam cu el de-a v-ați-ascunselea.

Ne duceam toți patru în camera de-alături. Mircea tace. Ne așteaptă. Apărem brusc prin mica ușă de lângă fereastră: sora mea și cu mine înainte, în spatele nostru, în deschizătura ușii, la o foarte mare înălțime, părinții noștri. De cum ne zărește, Mircea izbucnește în râs. Îl văd încă, aproape gol, așezat pe cuvertura lui, aproape gol, râzând, râzând.

Ieșim din cameră, revenim, același joc, de mai multe ori.

Avea ochii negri. Mama îmi spunea că Mircea era singurul dintre cei trei copii ai ei care avea ochii negri, ca ea. Gândindu-mă la această scenă o văd pe mama râzând cu același râs ca fratele meu.

Mai puțin clar îl văd pe tata. Da, și el e de față. Eu cred că aveam patru ani, patru ani și jumătate.

*

E într-adevăr târziu acum, că am trecut de treizeci de ani, prea târziu ca să las să iasă din adâncurile mele, din pivnițele mele, acest univers de lumină, acest univers ascuns, îngropat, sau licăririle lui; sau licăririle fragmentare ale acestui univers. Mai multe cicluri de viață, mai multe vârste au trecut peste această vârstă, au acoperit-o.

E din ce în ce mai îndepărtată această vârstă; n-au mai rămas decât rămășițe incerte, și cu cât sunt mai incerte, cu atât lucrul acesta mă sfâșie, au rămas doar câteva palide reflexe ale unei lumi, altădată densă, intensă, colorată, vie. Dar de-atunci s-au scurs secole peste secole. Nu surprind decât vidul. Moartea, moartea. Jalea iremediabilului. Fac săpături într-un pământ unde regăsesc rămășițele preistoriei mele, rămășițe cu care nu mai pot reconstitui întregul. Ar fi trebuit să notez toate astea mult mai devreme. Acum trei, patru ani încă, imaginile mentale erau mai numeroase și mai pline. Înainte de a împlini treizeci de ani, sau mai exact la treizeci de ani, mai puteam încă să privesc în mod firesc în valea de unde vin, sau mai degrabă să privesc vârful încă nu prea îndepărtat de unde cobor. Acum, *nel mezzo della vita*, și chiar după mijlocul vieții, de când mă aflu pe cealaltă pantă, valea lasă să se întrevadă frontiera neantului. Pereți de munți ne separă de noi înșine, au apărut deja câteva fire albe; sunt semnul că înghețul a început. Mi-am uitat copilăria, m-am despărțit mai mult de ea în aceste ultime luni decât în ultimii douăzeci de ani. N-o să cad victimă uscăciunii, nu voi îmbătrâni. Voi rămâne sensibil, cu riscul de a fi vulnerabil.

*

Ne mutăm la hotelul din rue Blomet. Tata, ajutat de cineva, duce un cufăr enorm. Intrarea hotelului. Este o trăsură cu un cal la ușă? Am patru ani, poate cinci. Ridicând cufărul, cei doi urcă cu greu primele trepte ale scării.

*

Tot la hotelul din rue Blomet. Nu e mult timp de când am venit, căci locuim încă în cămăruța de la etajul